

2017

PRIRODNO PRAVO I STVARNOST

Uvodna usmena reč koju je Autor održao na Tridesetom susretu Kopaoničke škole prirodnog prava koji je bio posvećen opštoj godišnjoj temi »PRIRODNO PRAVO I STVARNOST« u okviru stalnog naslova škole »Pravda i pravo« koji je održan 13–17. decembra 2017. g.

Na ovom simpozijumu podneseno je 198 referata raspoređenih u 6 tematskih oblasti (katedri) Heksagona prirodnog prava: I. *Pravo na život* (život, zdravlje, ekologija, sport); II. *Pravo na slobodu* (krivično-pravna i procesna zaštita ličnosti; sloboda ličnosti – opšta sloboda i porodičnopravna sloboda ličnosti; upravno-pravna zaštita slobode); III. *Pravo na imovinu* (kodifikacije; svojina i druga stvarna prava; svojina i nasleđe; restitucija i privatizacija; porezi i poreska politika; ugovor i odgovornost za štetu; privredna društva; međunarodni privredni ugovori, arbitraža; osiguranje; banke i bankarski poslovi; radni odnosi); IV. *Pravo na intelektualnu tvorevinu* (industrijska svojina, autorsko pravo); V. *Pravo na pravdu* (sud u koneksitetu pravde – sudska praksa, procedura, izvršenje; međunarodni odnosi i pravda – međunarodno pravo – elementi inostranosti; pravo Evropske Unije); VI. *Pravo na pravnu državu* (pravna država – teorijska i praktična iskustva).

Tekst ove usmene reči zabeležen je audio-tehnikom i kasnije autorizovan (sa označenjem međunaslova) i publikovan pod istim naslovom u časopisu »Pravni život« br. 1–2 iz 2018. godine.

Poštovane kolege, odani učesnici Kopaoničke škole prirodnog prava,

*Vi, koji činite tridesetogodišnji susret pravničkog znanja
i pravničke savesti na ovom Univerzitetu pravde,*

*Odazvanici i izaslanici onog pravnog poretka
čija se majka zove Pravda,*

*Uvaženi gosti, vi koji dolazite sa različitih strana na ovo
zajedničko mesto kopaoničkog vrha prirode, gde su svi učesnici
sui iuris bez obzira na razlike po rođenju ili ubeđenju,*

Dame i gospodo,

Večita renesansa

Istina pesničke filozofije kaže: svak je rođen da po jednom živi.
Dodajemo: prirodno pravo rođeno je da večito živi.

Trideset godina

Kopaonička škola prirodnog prava rođena je pre trideset godina. Šta je trideset godina prema vekovima prirodnog prava. Ona je samo jedna kaplja u okeanu prava, ali koja svojom umnošću nadvisuje ljudske zloćudne čulnosti. Vođena racionalnom koncepcijom Škole prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava na svo zlo ovoga sveta uvek odgovara lepotom dobrog i pravičnog: "Pošteno živeti, nikoga ne vredati, i svakome dati ono što mu pripada" (Digesta VI vek).

Tolerantnost kao imperativ razuma

Pomenuta vitalna svojstva, pravno primenjena u okvirima određenog socijaliteta, Kopaonička škola prirodnog prava u proteklih trideset godina ova svojstva podigla je na viši stepen duhovne slobode i kulture opšte svesti. Ona je naučno konkretizovala prirodnu pojavu da se u principu sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svešću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva, jer svako ima pravo na život, slobodu i bezbednost u dostojanstvu ličnosti.

Univerzalna deklaracija

To su prve reči Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija o pravima čoveka (1948) koja predstavlja maticu iz koje su “poletele” mnogobrojne deklaracije, konvencije, povelje i drugi ljudski standardi. Oni su, između ostalog, bili i predmet tridesetogodišnjeg života i rada Kopaoničke škole prirodnog prava. Svi ti međunarodni izvori, kodifikovani, a mnogi od njih i ratifikovani od strane miroljubivih asocijacija i integracija, Kopaonička škola je njih, ne samo kazuistički nabrajala, već ih je naučno analizirala i uvek stavljala u kontekst filozofije prirodnog prava, danas u svetu više prepoznatljiva pod imenom *ljudskih prava*. O tome će još biti reči u ovom Uvodnom referatu. Ovde te međunarodne izvore samo naglašavamo kao normativni deo filozofije prirodnog prava.

Uzrast koncepcije

Još nekoliko reči o suštini i konceptu Kopaoničke škole da bi mogli da nastavimo sa daljim izlaganjem. Pre svega, treba reći da je sa vremenskim i prostornim širenjem Škola rasla i jačala koncepciju prirodnog prava. Na taj način ona je idejno povezala različite pravne ustanove imenovane klasičnom tipologijom pojedinih pravnih disciplina koje su našle odgovarajuće mesto na prostoru kopaoničkog Heksagona prirodnog prava, o čemu će ovde još biti reči.

Viša pravna kultura

Naročito u drugoj polovini dosadašnjeg života i rada, Škola je postepeno i argumentovano svojim opusom pokazala naučnu pripad-

nost preobražaju postojećeg prava u buduće pravo jedne *više kulture* u kojoj će sve manje biti “zakonskog neprava” a sve više pravednog prava kojim se izražava prva vrlina pravno organizovane društvenosti i u kome su sadržane sve ljudske vrline.

Poruke i predlozi

Kod takvog stanja stvari, Kopaonička škola sa znatno širom kompozicijom svog dela, nastavila je da upućuje apele i deklaracije, poruke i predloge za rešenje mnogih opštih i posebnih pravnih pitanja.

U tom kontekstu je i predlog za donnošenje opšteg Građanskog zakonika Srbije koga smo imali punih sto godina, od 1844. do 1946, kada je ovaj, kao i svi drugi zakoni predratne Jugoslavije bili ukinuti na osnovu revolucionarne svesti jednog Zakona iz 1946. godine.

Okviri referata

Da bi lakše pratili redosled i obim ove uvodne reči, evo osnovnih pitanja koja treba da održe pažnju ovog auditorijuma. Mnoga od tih pitanja već su detaljno izložena u proteklom periodu, zavisno od godišnje opšte teme, pa će ona, shodno tridesetogodišnjem jubileju, biti samo ukratko izložena, kako bi se dobio jedan opšti pogled na tridesetogodišnji rad, koji donekle opravdava i izvesno ponavljanje već ranije obrađenih pitanja.

Konkretnije

U tom smislu dosadašnje rezultate Kopaoničke škole izložićemo u tri pravca: naučni rezultati, izdavačka delatnost, okupljanje domaće i inostrane javnosti. Posle ovoga ukratko će biti izložena evolucija filozofije prirodnog prava, zatim njen normativni deo kroz međunarodne i nacionalne izvore (najčešće pod nazivom ljudskih prava), i u tom kontekstu odgovarajuće determinante pravno organizovane društvenosti, kao što su: atributi pravde, slobode, dostojanstva, morala, tolerancije, savesnosti i poštenja, pravne odgovornosti.

Svođenje realnosti

Posle ovoga, slede zaključna izlaganja posvećena ostvarenju i neostvarenju proklamovanih prirodnih prava u stvarnosti. Između

ostalih to su: ekstremno siromaštvo u jednom značajnom delu savremenog sveta, zloupotreba naučnih dostignuća nuklearne energije, moguća ekološka katastrofa, preterana politizacija ljudskih prava, ucena i odmazda kao sredstvo za ostvarivanje samovolje i interesa jačeg, razne vrste genocida, terorizma i drugih slučajeva antiumnosti.

Umna snaga

Završavajući ovu Uvodnu reč ostajemo pri dubokom uverenju da je umna snaga čovečanstva, odlikovana prirodnim mandatom, u stanju da nas uvede u kulturu mira i ostvarenja svih onih prirodnih prava koja su proklamovana normativnim i filozofskim opusom prirodnih prava čoveka i svih njegovih miroljubivih asocijacija i integracija.

Dosadašnji naučni rezultati Škole

Ovom prilikom, kao naučni doprinos Kopaoničke škole ističemo samo nekoliko područja koja su naučno argumentovana i koja predstavljaju ostvarenje rezultata Škole: teorija triparticije posvećena odnosu prirodnog prema pozitivnom pravu; Demokratska kultura za razliku od simulovane i vulgarne demokratije; Tolerancija kao neophodni atribut demokratskog uređenja; Skica tolerancije kao subjektivnog prava; Nesklad između proklamovanih i neostvarenih ljudskih prava; Teorija zloupotrebe ljudskih prava; Primena komutativne i distributivne pravde; Primena i neprimena proklamovane podele vlasti; Nezavisno sudstvo kao pitanje opšte kulture jedne zajednice; Dvanaest tablica sudijske nezavisnosti; Predlog nadležnim organima za donošenje Građanskog zakonika Srbije i praćenje rada Komisije za donošenje ovog Zakonika.

Značaj pomenutih pitanja

Upravo zbog značaja pomenutih pitanja, evo još nekoliko reči obrazloženja gore označenih naučnih rezultata Kopaoničke škole.

Pitanje odnosa prirodnog i pozitivnog prava, većito je pitanje koje se još od Aristotela i pre njega, pa sve do Kanta i posle njega, postavljalo kako u filozofiji tako i u praktičnoj primeni prava. Kod ovog pitanja Škola je postavila *teoriju triparticije* kojom je iskazan odnos prirodnog i pozitivnog prava u smislu uzornog, supsidijarnog i ko-

rektivnog odnosa. Razume se, ovom teorijom pitanje nije skinuto sa dnevnog reda, ali je ona u ovo večito pitanje sigurno unela neke nove dimenzije.

Utvrđen je stepen demokratije kao uslov za konstituciju pravne države, a to je *demokratska kultura*, za razliku od vulgarne demokratije (vladavina većine koja može da se pretvori u tiraniju nad manjinom) i simulovane demokratije. Demokratska kultura podrazumeva, pored drugih atributa, i toleranciju kao izraz duhovne slobode i visok stepen kulture razuma.

Upravo kada je reč o toleranciji, ova Škola je postavila jednu *Ski-cu teorije tolerancije*, koja je sa svojim elementima koherentna i koja toleranciju vidi kao posebno subjektivno pravo proklamovano ustavom i regulisano zakonom. Po principu tolerancije niko nema pravo da sebe stavlja iznad drugog i da prigrabljenom silom, pluralizam života pretvara u monizam svoje vlasti i uprave. Duhovna tolerancija je pretpostavka svake druge tolerancije: materijalne, političke, klasne i rasne tolerancije, jezičke, nacionalne, svojinske i ugovorne, tolerancije razlika po rođenju ili bilo kom ubeđenju.

Konstatovan je *nesklad* između proklamovanih i neostvarenih ljudskih prava i imenovani su činioци tog nesklada (ekstremno siromaštvo, antipravne države, zloupotreba i politizacija ljudskih prava). Označene su tačke mogućeg izlaska iz krize u koju je zapao koncept ljudskin prava.

Postavljena je teorija *zloupotrebe ljudskih prava* koja postoji – kada se ljudska prava vrše protivno svrsi zbog koje su ustanovljena, a sve to da bi se postigli neki vojno strateški, politički ili finansijski efekti.

Primenjena je kategorija *komutativne i distributivne pravde* u sadašnjim uslovima i u vezi s tim postavljeni su kriterijumi za prepoznavanje zakonskog neprava od nadzakonskog prava. U tom smislu, razgraničen je legitimitet prirodnih prava od njegovog legaliteta u postupku ostvarenja i primene prava i imenovane su determinante kulture prava.

Uloga i položaj suda u sistemu trodelne podele vlasti, bila je predmet posebne pažnje i u tom smislu Škola je formulisala *12 tablica sudijske nezavisnosti*, što je sinteza teorije i prakse u kontekstu vladavine prava i pravne države. Prema ovim tablicama, sudija je u

izricanju pravde nezavisan od bilo koje vlasti, osim vlasti legitimnog zakona. Kao takav, on je ličnost javnog poverenja, a njegova dužnost je zasnovana na visokom stupnju pravničke i opšte kulture. Vršenje sudijske dužnosti ne sme biti predmet nedostojnih uticaja, podsticanja, pritisaka, pretnji ili intervencija, direktnih ili indirektnih, od strane bilo koga i iz bilo kojih razloga. Svako lice koje svojim aktima nedostojnog uticaja naruši ili ugrozi nezavisnost sudije, kazniće se po zakonu.

Pokazana je granica koja razdvaja vladavinu prava od vladavine pravne nesigurnosti kao zajedničkog imenitelja krize prava i pravnog poretka. Podigla je naučni i stručni glas protiv svakog nasilja kao opozicije umnosti, i kao antipoda pravnoj državi i demokratskoj kulturi.

Uneseno je više jasnoće u aktuelnu terminologiju ljudskih prava odnosno prava čoveka. Argumentovana je teza da prirodno pravo u stvari predstavlja genus savremenoj terminologiji ljudskih prava i prava čoveka.

Izdavačka delatnost

Pored naučnih rezultata, potrebno je istaći i izdavačku delatnost Kopaoničke škole. Ona se, pre svega, sastoji u pulikovanju prispelih referata prema propozicijama objavljenog konkursa i to za svaki decembarški susret prema opštoj temi objavljenoj za odgovorajuću godinu. Za trideset godina objavljeno je 7.490 referata, raspoređenih prema strukturi Heksagona u šest katedri i 23 sekcije. Broj tomova i štampanih stranica po godinama, izloženi su široj javnosti. U svakom slučaju, objavljeno je za trideset godina preko 130 tomova, s tim što svaki referat sadrži i rezime na jednom od stranih jezika, u najvećem broju, na engleskom jeziku.

U okviru izdavačke delatnosti, treba pomenuti, ne samo tomove knjiga, već i *Završna dokumenta* koja na jedan sintetizovan način izražavaju godišnje poruku, na našem i stranim jezicima.

Izdavačka delatnost predstavljena je i knjigom *Bibliografija* radova Kopaonike škole prirodnog prava od 1987–2017. godine, gde se nalaze imena svih autora objavljenih referata, naslovi tih referata, kao i brojevi časopisa gde su objavljeni.

Deklaracija Kopaoničke škole

Kada je reč o izdavačkoj delatnosti Škole, stoji značajno delo *Deklaracije Kopaoničke škole prirodnog prava* (2002. god.) koja čini sintezu rada Škole i putokaz njenog daljeg rada. Sa osećanjem naučne časti i naučne odgovornosti, predlog teksta ove Deklaracije podneo sam na Završnoj plenarnoj sednici 2002. godine, gde je bila prihvaćena, bez ikakvih izmena i dopuna. Kao što je poznato, ta Deklaracija na 60 stranica štampanog teksta, predstavlja osnovne konstatacije u filozofskom i normativnom spisu racionalnog prirodnog prava, postojeće stanje i moguće smernice u razvoju i većem stepenu ostvarenja proklamovanih prava u budućnosti, kako na univerzalnom tako i na regionalnom planu. Ceo tekst Deklaracije izgrađen je u naučnom i organizacionom sistemu Heksagona prirodnog prava. Deklaracija je štampana u jednoj knjizi na šest jezika i to: engleskom, francuskom, nemačkom, španskom, ruskom i kineskom jeziku. Na ovaj način Deklaracija je postala dostupna širokom auditorijumu pravničkog sveta sa različitih jezičkih područja.

Prvi deo – Opte odredbe: 1. Sila života; 2. Kultura prirodnog prava; 3. Moć prirodnog prava; 4. Trajnost prirodnog prava; 5. Evolucija prirodnog prava; 6. Prirodno pravo kao genusni pojam; 7. Dva načina ispoljavanja; 8. Zajedničke tačke ljudskosti; 9. Ohrabrenja; 10. Vreme nesloge; 11. Trilogija neostvarenja; 12. Mogući pravci ostvarenja; 13. Ishodišta.

Drugi deo – Katedre Heksagona

Prva katedra: Pravo na život: 14. Život; 15. Zdravlje; 16. Ekologija

Druga katedra: Pravo na slobodu: 17. Racionalna sloboda; 18. Krivično-pravna i procesna zaštita slobde ličnosti; 19. Porodična sloboda ličnosti; 20. Upravno-pravna zaštita slobode

Treća katedra: Pravo na imovinu: 21. Svojina; 22. Denacionalizacija i privatizacija; 23. Porezi i poreska politika; 24. Ugovor i odgovornost za štetu; 25. Privredna društva i privredni ugovori; 26. Osiguranje; 27. Radni odnosi

Četvrta katedra: Pravo na intelektualnu tvorevinu: 28. Sloboda kreacije

Peta katedra: Pravo na pravdu: 29. Opšta mesta; 30. Sud u koneksitetu pravde; 31. Pravna zaštita izbeglica

Šesta katedra: Pravo na pravnu dr+avu: 32. Legitimitet i legalitet

Heksagon

Naučni rezultati ogtledaju se u doprinosu i potpunijem sagledavanju Heksagona prirodnih prava koji je okupio sve pravne i socijalne discipline oko šest stubova opšte civilizacije (život, sloboda, imovina, intelektualna tvorevina, pravda, pravna država).

Imao sam čast i priliku da u svojstvu osnivača i predsednika Kopaoničke škole prirodnog prava još 1994. godine konstituišem ovaj naučni Heksagon (zaštićen u Zavodu za intelektualnu svojinu Srbije) koji u suštini čini integritet prirodnih prava. On je, dakle, izvor i naučni motiv plenarnih decembarskih godišnjih susreta koji pod stalnim naslovom "Pravda i pravo" svake godine imenuje opštu temu koja je blagovremeno formulisana i koja svake godine okuplja više stotina napisanih i publikovanih referata domaće i inostrane pravničke javnosti. Ovako koncipiran Heksagon već je ušao u udžbeničku literaturu ljudskih prava kao originalni doprinos u ovoj oblasti.

Naučni impuls

Na ovaj način, u suštini stvoren je jedan naučni pokret zasnovan na tradicionalnoj filozofiji pravde i racionalnoj koncepciji prirodnog prava koje je kodifikovano u okviru Organizacije Ujedinjenih nacija i drugih miroljubivih asocijacija i integracija.

Okupljanje pravničke javnosti

Treća dimenzija (pored naučnih rezultata i izdavačke delatnosti) Kopaoničke škole prirodnog prava ogleda se u veoma brojnom okupljanju pravničke javnosti, kako naše, tako i inostrane. Bez namere da ovom prilikom označimo autore i učesnike iz inostranih zemalja (preko 40 zemalja) jer bi to bilo nemoguće na ovom prostoru, primeira radi, pomenimo nekoliko evropskih zemalja (Nemačka, Francuska, Engleska, Italija, Austrija, Holandija, Grčka, Poljska, Mađarska, Rumunija, Bugarska, Portugalija, Španija, Turska, Švajcarska) kao i ne-

koliko vanevropskih zemalja (SAD, Indija, Rusija, Belorusija, Kina, Brazil, Liban).

Ovoliki broj učesnika u svojstvu autora pojedinih referata ili u svojstvu učesnika u diskusijama na različitim katedrama i sekcijama Kopaoničke škole, znatno je doprineo proširenju, reputaciji i obrazloženju postignutih rezultata Kopaoničke škole.

Između ostalog, ovde treba pomenuti brojne prikaze u stručnim časopisima na različitim jezičkim područjima.

S obzirom na prirodu teksta ovog Uvodnog referata, zadržimo pažnju samo na dodeli moralnog pokroviteljstva UNESCO-a, koji je učinjen još 2005. godine i koji je održavan sve do danas. I ne samo protokolarno održavan, već i ocenjen kao *važan međunarodni događaj*. Iz svih tih razloga, sve pojedinačne prikaze radova publikovanih u stručnim časopisima, predstavićemo citatima u različitim periodima najviših predstavnika UNESCO-a koji ocenjuju naučne rezultate Kopaoničke škole prirodnog prava kao prirodnog saveznika UNESCO-a.

Kopaonička škola prirodnog prava 2005. godine za OSAMNAESTI susret dobila je moralno pokroviteljstvo UNESCO-a s obrazloženjem da projekti i publikacije Kopaoničke škole prava predstavljaju poseban interes za UNESCO i on će sigurno doprineti napretku ljudskih prava i ojačati međunarodno pravo. Njihova težnja se potpuno podudara sa tekućim procesom ljudskih prava u okviru sistema Ujedinjenih nacija. U potpisu ovog dokumenta: Koïchiro Matsuura, Generalni direktor UNESCO-a.

Za DVADESETI susret (2007) Kopaonička škola je od UNESCO-a dobila sledeći dopis: Sa velikim zadovoljstvom šaljem srdačne čestitke učesnicima Dvadesetog skupa Kopaoničke škole prirodnog prava. UNESCO (Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu) čestita svim srcem profesoru Slobodanu Peroviću, osnivaču Škole prirodnog prava na organizovanju ovog skupa.

Kopaonički skupovi o ljudskim pravima koji se održavaju već dve decenije postali su *važan međunarodni događaj*. Ovi susreti su posebno značajni jer okupljaju predstavnike pravne profesije koja vrlinom svoga poziva i snagom svoje odgovornosti ima obavezu da bude čuvar i da brani ljudska prava i ljudsko dostojanstvo.

Mi smatramo da je Kopaonička škola prirodnog prava naš *prirodni saveznik* u zajedničkim naporima da se afirmišu osnovna načela u poštovanju ljudskih prava i ljudskog dostojanstva, kao i principi

o nedeljivosti, uzajamnoj povezanosti i međuzavisnosti svih ljudskih prava. Mi verujemo da politika u raznim državama treba da vodi računa o razvoju ljudskih prava i da ih formuliše na osnovima naučnih istraživanja.

Iz svih ovih razloga, mi preporučujemo da se dugogodišnji napor i rad Kopaoničke škole prirodnog prava uzmu u obzir kada je reč o izazovima i preprekama u primeni ljudskih prava.

Želim Vam plodotvorni rad na Dvadesetom jubilarnom susretu Kopaoničke škole koji je posvećen slobodi i dostojanstvu čoveka. U potpisu: Pierre Sané, pomoćnik Generalnog direktora UNESCO-a za društvene i humanističke nauke.

Za DVADESET treći susret (2010) Kopaonička škola je od UNESCO-a dobila sledeću poruku: U ime UNESCO-a, imam veliko zadovoljstvo da uputim najsrdačnije pozdrave učesnicima Dvadeset treće konferencije Kopaoničke škole prirodnog prava.

Profesoru Slobodanu Peroviću, osnivaču i predsedniku Kopaoničke škole prirodnog prava, upućujem izraze najvišeg uvažavanja, zbog njegovog neumornog zalaganja na organizaciji ove konferencije, koja se održava uz podršku Nacionalne komisije Republike Srbije za UNESCO.

Konferencije o ljudskim pravima na Kopaoniku, koje se organizuju poslednje dve decenije, sve više postaju *važan međunarodni skup*. Ove konferencije su poprimile poseban značaj jer okupljaju predstavnike mnogih pravnih profesija, koji, s obzirom na svoje nadležnosti, imaju obavezu da brane ljudska prava i ljudsko dostojanstvo.

Tema 23. godišnje konferencije Kopaoničke škole "Pravo i prostor – harmonizacija i pravo na razliku" veoma je aktuelna, jer se Konferencija održava u Međunarodnoj godini zблиžavanja kultura, koju je proglasila Generalna skupština Ujedinjenih nacija kao platformu za unapređenje tolerancije, uzajamnog uvažavanja i dijaloga među kulturama, a u vezi sa kojom je UNESCO određen kao rukovodeća agencija. U našim društvima, koja sve više zahvata globalizacija, pitanja harmonizacije i raznolikosti su od suštinskog značaja za sve nas.

UNESCO visoko ceni činjenicu da će učesnici ovog Skupa razmatrati pitanje – kako da se sa izgradnje *vladavine prava* pređe na izgradnju *vladavine kultura*, u kojoj univerzalno poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, mir i uzajamno razumevanje sačinjavaju temelj zajedničkog života u multikulturalnim društvima. Ovo je u punom skladu sa Strategijom ljudskih prava UNESCO-a, čiji je cilj negovanje

univerzalne kulture ljudskih prava kao protivmere nasilju, diskriminaciji i netoleranciji.

Ima simbolike u tome što se godišnje konferencije na Kopaoniku organizuju oko 10. decembra, Dana ljudskih prava. Na taj dan, 1948. godine, usvojena je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. Ova Deklaracija proklamuje zajednički standard koji bi trebalo da bude postignut za sve narode i nacije. Dan ljudskih prava služi kao obeležje koje nas svake godine podseća na pobeđe izvojevane u dugoj borbi za poštovanje dostojanstva ljudskog bića. Međutim, njegov glavni cilj je mobilizacija za borbu protiv najvećih opasnosti po ljudska prava, a to su siromaštvo, diskriminacija, rodna nejednakost, klimatske promene i terorizam.

UNESCO, čijim je statutom, između ostalog, predviđen mandat "da unapređuje univerzalno poštovanje pravde, vladavine prava i ljudskih prava", Kopaoničku školu prirodnog prava smatra *svojim prirodnom saveznikom* u zajedničkom zalaganju za unapređenje principa poštovanja ljudskih prava i ljudskog dostojanstva, kao i principa neraskidivosti, međusobne povezanosti, međusobne zavisnosti i jednakog značaja svih ljudskih prava.

Mi smatramo da politike ljudskih prava treba da se razvijaju na osnovu naučnog istraživanja i zbog toga izražavamo pohvale naporima koji se toliko godina čine na Kopaoniku da bi se preispitali izazovi i prepreke u sprovođenju ljudskih prava.

Molimo vas da primite naše najiskrenije želje za uspešan rad konferencije koja se rukovodi *plemenitim težnjama* da se obezbedi dostojanstvo i pravda za sve. U potpisu: Pilar Alvarez Laso, pomoćnik Generalnog direktora za društvene i humanističke nauke UNESCO.

Pod istim potpisom Kopaonička škola je za DVADESET četvrti susret (2011) dobila takođe poruku od strane UNESCO-a. Ta poruka glasi: Poštovani profesore Peroviću, UNESCO čestita Kopaoničkoj školi prirodnog prava na izboru tako značajne i aktuelne teme za svoj ovogodišnji Dvadeset četvrti susret.

Odnos između osnovnih principa i vrednosti kao što su ljudsko dostojanstvo, pravda, pravičnost, sloboda, solidarnost i slično, i individualne i zajedničke odgovornosti, predstavlja primarnu brigu UNESCO-a.

Na svojoj Generalnoj konferenciji 1997. godine, UNESCO je usvojio Deklaraciju o odgovornosti sadašnjih generacija prema budućim generacijama. Deklaracija podvlači da sadašnje generacije mora-

ju imati na umu potrebe i interese budućih generacija i da UNESCO mora imati posebnu ulogu u širenju i učvršćenju te ideje u opštoj javnosti.

Želim vam svaki uspeh na vašoj Dvadeset četvrtoj konferenciji i nadam se da će saradnja između Kopaoničke škole prirodnog prava i UNESCO-a nastaviti da se razvija i u budućnosti.

Kopaonička škola prirodnog prava, za vreme njenih decembar-skih zasedanja, više puta je u radu Škole u svojstvu izaslanika UNESCO-a, aktivno učestvovao Vladimir Volodin, direktor Odeljenja za ljudska prava UNESCO-a.

Međunarodne konvencije

Do sada izložena evolucija teorije prirodnog prava našla je svoj pravno normativni izraz u raznim međunarodnim konvencijama i drugim izvorima prava, najčešće u obliku odgovarajućih kodifikacija ljudskih prava.

To su, pre svega, Univerzalna deklaracija o pravima čoveka iz 1948. godine; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine sa Opcionim protokolima iz 1966. i 1989. godine; Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine sa dopunskim protokolima; Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. god.; evropska Konvencija o sprečavanju mučenja i nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1987. godine; *konvencije o ropstvu*: Konvencija o ropstvu iz 1926. godine; Protokol o izmenama i dopunama Konvencije o ropstvu iz 1953.; dopunska Konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i ustanova i prakse sličnih ropstvu, sa završnim aktom iz 1956. godine; Međunarodni sporazum za uspešnu zaštitu od kriminalne trgovine poznate pod imenom *trgovina belim robljem* iz 1904. godine; Međunarodna konvencija o suzbijanju trgovine belim robljem iz 1910. godine; Međunarodna konvencija za suzbijanje trgovine ženama i decom iz 1921. godine; Konvencija za suzbijanje i ukidanje trgovine licima i eksploatacije prostituisanja drugih iz 1950. godine.

Za evropsko područje posebno treba istaći Povelju o osnovnim pravima Evropske unije koju su usvojili Evropski parlament, Svet i Komisija od 8. decembra 2000. godine, koja je činila sastavni deo predloga Evropskog ustava.

Determinante univerzalnosti vrline pravde

Kao što se iz dosadašnjeg izlaganja vidi, evolucija prirodnog prava, posebno racionalnog smera, dobila je svoj pravno normativni opus u brojnim međunarodnim izvorima. Oni su u velikom broju slučajeva implementirani u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima i drugim asocijacijama i integracijama. Može se reći, da veliki broj deklaracija, povelja, završnih dokumenata i konvencija imaju za svoj zajednički imenitelj *kulturu razuma* i *vrlinu pravde*. One bi trebalo da budu, ne samo “papirno” formulisane već i stvarno primenjene. Međutim, to zavisi od skupa različitih društvenih činilaca određenog prostora i vremena koji bitno utiču na stvarnu primenu usvojenih izvora pravednog prava. Drugim rečima, primena tih univerzalnih vrednosti ljudskosti nalazi se u rukama svih činilaca koji čine opštu kulturu jedne zajednice, a to su naročito:

- stanje svesti i savesti u pogledu pravde i pravičnosti kao konkretizovane pravde;

- tolerancija kao sposobnost i znak duhovnog punoletstva i visokog stepena razuma, kao ustanova demokratske kulture zasnovane na sveopštoj harmoniji u razlikama po rođenju ili bilo kom legitimnom ubeđenju (međukulturna tolerancija, politička, klasna, rasna i verska tolerancija, nacionalna, jezička, materijalna, svojinska i ugovorna, tolerancija u svim oblicima poštovanja dostojanstva čoveka i njegovih neprikosnovenih prava);

- opšte stanje razvoja nauke kao saznajno-iskustvene discipline, religije kao nadiskustvenog učenja o najvišem biću i filozofije kao racionalnog sistema umnosti pogleda na svet i pitanja odnosa između mišljenja i bića, duha i materije;

- stanje moralne zasnovanosti, etičke kulture, tradicije i ustaljenih pravila ponašanja;

- ekonomska konstitucija u smislu izbora ekonomskog modela administrativne ili tržišne ekonomije i tržišnog poretka sa svim pojavnim oblicima takvog ustrojstva, a posebno svojine kao centralne ustanove društvenog i pravnog poretka;

- stanje političke zrelosti i prosvećenosti u smislu poštovanja i razvoja demokratskih institucija u sistemu vladavine prava i pravne

države, a posebno principa trodelne podele vlasti i nezavisnosti suda i sudijske funkcije;

- pravna, ekonomska i socijalna sigurnost na osnovu koje se formira pravna i moralna svest i poverenje u zajedničke norme ponašanja;

- stanje opšte obrazovanosti, umetnosti i intelektualne kulture uopšte, a posebno u vidu kreacije intelektualnih tvorevina u oblasti autorskog i pronalazačkog prava;

- socijalna kohezija u smislu systemske i socijalne integracije;

- zaštita životne sredine i stanje ekološke etike, tačnije, ekološke filozofije;

- zaštita zdravlja kao uslova života i kao prirodnog prava svakog čoveka na onu vrstu zaštitu koja odgovara njegovim potrebama;

- radne navike i radna etika u smislu poštovanja radnopravne i socijalne pravde;

- stanje porodice i porodične strukture kao osnovne ćelije društva;

- kultura mira kao osnovna odrednica jedne zajednice koja se suprotstavlja različitim agresijama koje ugrožavaju život na našoj planeti, kao što su: preteća opasnost od nuklearnog i drugog oružja za masovno uništavanje ljudi, genocid, organizovani terorizam;

- stanje javnog mnjenja posebno na području medijske, naučne i stručne opservacije;

- stupanj tehničko-tehnološke obrazovanosti;

- stupanj ostvarenih prirodnih prava i principa jednakog postupanja sa jednakim stvarima.

Kao što se vidi, ako skup pomenutih determinanti čini kulturni identitet jedne zajednice koja organizuje svoje ustanove shodno tom identitetu i ukoliko je u svemu tome prirodno pravo ne samo misaona već i stvarna odrednica, onda će i te ustanove dobiti svoju *humanu dimenziju* koja će predstavljati adekvat povređenog pravila ponašanja u različitim oblastima društvenog života.

A to znači da od kulturnog identiteta jedne zajednice zavisi ostvarenje ili podnošljivo neostvarenje ili nepodnošljivo neostvarenje proklamovanih prirodnih prava što daje osnova zaključku da u svet-skim okvirima ovo vitalno pitanje međunarodne zajednice ne može biti rešeno u bliskoj budućnosti i taj proces se prostire na neodređeno vreme.

Na tom putu, samo organizovana umnost čovečanstva može otvoriti vrata humanoj budućnosti, dakle, potpunom ostvarenju ljudskih prava proklamovanih i kodifikovanih u čitavom mozaiku međunarodnih konvencija, povelja, deklaracija i drugim dokumentima, kao izrazu zajedničke savesti i pravde kao stožerne vrline.

Prioritetni činioci

Pomenuti zbir društvenih činilaca relevantnih za realnu primenu univerzalnih vrednosti, obavezuje nas, da se ukratko zadržimo na nekoliko bitnih ustanova: sloboda, dostojanstvo, moral, tolerancija, savesnost i poštenje, odgovornost.

Sloboda

Sloboda je prirodno pravo čoveka da svojim radnjama vrši izbor sadržine i način svoje delatnosti u različitim područjima individualnog i zajedničkog života, ali tako da, držeći se *pravednog zakona i tolerancije* kao izraza kulture razuma, ne vređa istu i jednaku slobodu drugih.

Iz ovoga proizilaze sledeća svojstva slobode: sloboda je prirodno pravo čoveka, ona je izraz dostojanstva čoveka; sloboda je samosvesno ograničena pravednim zakonima, odgovornošću i sveopštom tolerancijom; sloboda je opšti pojam koji podrazumeva pojedine vrste sloboda; sloboda je element demokratske kulture i pravne države; sloboda je na neprestanom putu ostvarenja i neostvarenja; sloboda je, kao prirodno svojstvo čoveka, neodvojiva od života. U uslovima društvenosti ona je atribut svakog poretka sa promenljivim okvirima ostvarenja.

Sloboda i dostojanstvo čine jedinstvenu celinu ljudskosti. Nema dostojanstva bez slobode kao što nema slobode bez dostojanstva. Čovek koji je sputan okovima nasilja bilo koje vrste, istovremeno gubi i slobodu i dostojanstvo. Svaka diktatura je suspenzija slobode i dostojanstva, a one obe nalaze azil samo u ostvarenom racionalnom prirodnom pravu koje nam donosi blagodeti demokratske kulture i sveopšte tolerancije kao izraza duhovne slobode čoveka u svim oblicima njegove društvenosti.

Dostojanstvo

Dostojanstvo kao apsolutna svrha ljudskosti, pretpostavka je svake racionalne slobode i jednakosti ljudi bez obzira na njihove razlike po rođenju ili bilo kom legitimnom ubeđenju.

Dostojanstvo podrazumeva sveopštu tolerantnost kao izraz najvišeg stepena individualnog i opšteg razuma ugrađenog u moralnu, pravnu, ekonomsku, socijalnu i svaku drugu konstituciju organizovane društvenosti.

Dostojanstvo iznad svega donosi kulturu mira kao osnovno dobro održanja i opstanka jedne društvene zajednice, što je istovremeno i slika njenog ukupnog identiteta i integriteta.

I po tome: dostojanstvo je sveobuhvatna ustanova ljudskih vrlina.

Najopštije rečeno, dostojanstvo kao sinteza svih elemenata prosvetćenosti, čini jedinstvenu celinu ljudskosti prilagođenu koegzistenciji prostornih i vremenskih dimenzija kao datih prirodnih pojava.

Moral

Moral je norma društvenog pravila ponašanja kojom se određuje ili ostvaruje neko moralno Dobro koje je zaštićeno sankcijom autonomnog osećanja griže savesti i/ili prezirom javnog mnjenja određene sredine.

Kao što se vidi, moral je nepisana ili pisana norma društvenog pravila ponašanja; moral određuje ili ostvaruje Dobro kao vrhovnu moralnu vrednost. Prema stanovištu brojnih autora etičke filozofije moralne norme su u tesnoj vezi sa onim što se naziva Dobro za razliku od nečega što je loše ili rđavo, a što se kvalifikuje kao Zlo. Definisanje moralne norme putem načela Dobrog privuklo je pažnju u prošlosti i sadašnjosti jednog broja autora čije se primedbe koncentrišu oko nedovoljne određenosti pojma dobrog.

Moral je zaštićen sankcijom osećanja griže savesti ili prezirom javnog mnjenja. Za razliku od sankcija za prekršaj drugih društvenih normi, posebno pravnih normi, sankcija za prekršaj moralnih normi je specifična u tom smislu što ona pogađa osećanja moralnog subjekta sve do stepena griže savesti. Ona dakle, potiče iz saznanja svesno razumnog bića da je u svojoj delatnosti povredio određene moralne norme. Zbog toga se kaže da je griža savesti autonomna, tj. unutrašnja sankcija koju prekršilac moralne norme primenjuje sâm na sebi.

U tom smislu ona je autonomna (“samozakonodavna”), ali u pogledu dispozicije norme, ona dolazi iz heteronomnog sveta normi, jer je moralna norma uvek norma društvenog pravila ponašanja.

Savesnost i poštenje

Savesnost i poštenje je ljudska vrлина koja podrazumeva subjektivnu procenu o konkretnom Dobrom ili Lošem ponašanju, i to na osnovu odgovarajućih standarda vladajućih na određenom prostoru i vremenu a koji su zaštićeni normama prirodnog i pozitivnog prava.

Iz ove definicije proizilaze sledeći elementi: savesnost je ljudska vrлина; savesnost podrazumeva subjektivnu procenu kao glavni kriterijum za rasuđivanje; savesnost prosuđuje o Dobrom i Lošem ponašanju; savesnost proizilazi iz ustaljenih pravila ponašanja – društvenih standarda; savesnost kao subjektivna procena zasnovana je na objektivnim vrednostima s obzirom na prostor i vreme; 6. savesnost uživa apsolutnu zaštitu prirodnog prava i relativnu zaštitu pozitivnog prava.

Odgovornost

Odgovornost je ustanova pravne, moralne i svake druge civilizacije, koja nastaje povredom odgovarajućeg pravila ponašanja koju prate unapred ustanovljene sankcije, a čiji su uslovi i sadržina primereni prirodi i vrsti povređenog dobra.

Ovako određena definicija odgovornosti, u svojoj dekompoziciji, ukazuje na sledeće elemente: 1. odgovornost je ustanova odgovarajućeg stepena civilizacije, prosvetćenosti i opšte kulture; 2. odgovornost je ustanova široke obuhvatnosti različitih oblika ispoljavanja organizovane društvenosti; 3. odgovornost je ustanova prirodnog i socijalnog, pravnog i moralnog poretka; 4. odgovornost je ustanova koja pretpostavlja povredu odgovarajućeg pravila ponašanja od strane određenog subjektiviteta; 5. odgovornost je ustanova kojom se izražava stanje kažnjivosti kroz unapred predviđene sankcije; 6. odgovornost je ustanova čije su sankcije prilagođene vrsti i značaju povređenog individualnog ili društvenog dobra.

Ostvarenje i neostvarenje

Putem implementacije i internacionalizacije prirodnih prava kodifikovanih u brojnim dokumentima međunarodnog i nacionalnog

karaktera, autoritet prirodnog prava dobio je u svom legitimitetu toliko mesta da se moglo govoriti o začecima jednog univerzalnog ili svetskog prava.

Međutim, *stvarnost* je pokazala i neko drugo svoje lice. I pored značajnog napretka u domenu ljudskih prava, univerzum pravednog prava ipak nije nastupio u velikom delu savremenog sveta. Umesto toga, u praktičnom ostvarenju kodifikovanih i implementiranih prirodnih prava, nastupilo je vreme nesloge i nasilja jednih u odnosu na druge. U stvari, došlo je do ogromne razlike između roklamovanih i neostvarenih prirodnih prava čoveka, što je danas sudbinsko pitanje opstanka značajnih atributa savremene civilizacije.

Suprotnost je potpuna: kodifikacija prirodnog prava predstavlja veličanstvenu misaonu zgradu savremenog čoveka, ali istovremeno nepoštovanje te i takve zgrade. Drugim rečima, visok stepen kulture prirodnog prava u izvoru, kodifikaciji legitimitetu i istovremeno visok stepen nekulture u neostvarenju tih prava.

Umesto jednakog postupanja sa jednakim stvarima, nastupilo je vreme nejednakog postupanja sa jednakim stvarima, što je prava suprotnost vrlini pravde kao temelju racionalne koncepcije prirodnog prava.

Uzroci neostvarenja

Uzroci ovakvog stanja su brojni i raznovrsni, zavisno od prostorno-vremenske stvarnosti, geografskog i ideološkog faktora, religijske i filozofske svesti, ekonomske mogućnosti i ekonomske konstitucije. Jednom rečju, od stepena opšte kulture jedne zajednice. Ipak, kada je reč o neostvarenju prirodnih prava na najširem planu, unutar i izvan pojedinih familija prava (velikih pravnih sistema), mnoštvo uzroka mogu se svesti na nekoliko: najpre, ekstremno siromaštvo, preterana politizacija, antipravne države, zloupotreba ljudskih prava.

Ekstremno siromaštvo (bolest gladi) u velikom delu sveta je siguran pokazatelj da proklamovana prirodna prava čoveka, posebno ona iz ekonomske, socijalne i kulturne sfere, doživljavaju sudbinu reke ponornice gde objektivno nije moguće ostvariti mnoga ljudska prava i gde veliki broj ljudi umire od gladi i nedostatka elementarnih uslova za život. Prema izvesnim informacijama, preko jedne milijarde ljudi živi sa manje od jednog dolara dnevno. I kada se danas prave statistike o raznim bolestima (nažalost često i emitovanim uzročni-

cima) poznatim i novim, koji odnose veliki broj ljudi, zaboravlja se da jedna bolest u tom smislu prevazilazi sve ostale zajedno, a ta bolest se zove umiranje od gladi, razume se, pretvoreno u neku bolest, poznatu ili nepoznatu.

Preterana politizacija i ideologizacija dolazi najčešće iz nekog izvora metappravne moći – političke, finansijske, ekonomske i vojne moći. Na osnovu te moći samovoljno se uzurpira tzv. pravo kontrole stanja ljudskih prava u drugim delovima sveta, suverenim državama koje na taj način gube jedan deo svoje suverenosti i tu se primenjuju tzv. dupli standardi, zavisno od političkog imperijuma, a ti standardi znače sledeće: nejednako postupanje sa jednakim stvarima, što je suprotno proklamovanim ljudskim pravima.

Ucena kao znak osiromašene kulture danas je često praktikovana koja je suprotna proklamovanim ljudskim pravima. U stvari, ucena, najčešće politička ili ekonomska, danas je postala svakodnevna praksa tzv. velikih pa i malih sila, dakle ucena je prvo slovo azbuke međunarodnog javnog poretka. Ona je zarobila slobodu opredeljenja čoveka i svih njegovih miroljubivih asocijacija.

Ucena i nasilje kao sredstvo za postizanje interesa organiovanih ili neorganizovanih učenitelja, predstavlja znak *osiromašene kulture* koja često ide sve do stepena *osiromašenog uranijuma* i naoružane nepravde. Ucena je paradigma i obrazac nepoštovanja ljudskih prava proklamovanih u okviru Ujedinjenih nacija, njenih organa i principa tolerancije, koji su bili formulisani u raznim deklaracijama, posebno onim koje se odnose na princip tolerancije. Da je samo ucena na svet-skoj sceni zbivanja ostala usamljena u procesu poštovanja i nepoštovanja proklamovanih ljudskih prava, bio bi to dovoljan razlog za duboku krizu ljudskih prava koja danas, i pored kodifikovane umnosti i vrline pravde, vlada u realnom životu savremenog sveta.

Razume se, ucena dalje vodi u odmazdu ukoliko se ne postupa po uceni. I tako dolazi do ekvivalencije nasilja, automatizovane ili učenjene odmazde, osvete, često i krvne osvete. Tehnika je sledeća: jedna povreda ljudskih prava “leči” se drugom povredom tih prava, često većom povredom, jedno ubistvo “opravdanje” je drugog ubistva i tako u nedogled. Taj automatizam odmazde koji je bio svojstven primitivnom pravu čini primer zloupotrebe ljudskih prava jer je takvo postupanje protivno cilju zbog koga su ona ustanovljena.

U stvari, s pozivom na zaštitu ljudskih prava, postižu se neki drugi ciljevi: vojni, nacionalni, politički, ekonomski ili neki drugi.

Uvek kada se u ostvarenju tih ili sličnih interesa, ljudske žrtve lice- merno nazivaju “kolateralnom štetom” postoji zloupotreba ljudskih prava koja nosi višestruku pravnu i moralnu odgovornost, ako ne tren- utnu, onda istorijsku svakako, koja može biti i teža od trenutne.

Na taj način prirodna prava i slobode čoveka, kodifikovana u brojnim međunarodnim dokumentima, gube svoj identitet i atribut komutativne i distributivne pravde, pretvarajući se u svoju suprotnost, u volju i samovolju trenutno jačih, onih koji svojom *naoružanom ne- pravdom* sprovode nasilje umesto kulture mira i međukulturne tole- rancije.

Na taj način, ljudska prava i slobode kodifikovane u brojnim međunarodnim dokumentima gube obeležje svoje suštine, filozofske i pravno normativne poruke, i pretvaraju se u instrumente samovolje jednih u odnosu na druge, što je već viđeno u dalekoj ili bliskoj pro- šlosti. Takvo stanje dovodi ljudska prava i slobode u stanje krize ume- sto u stanje ostvarenog života.

Opstanak života

U nizu uzroka nepoštovanja ljudskih prava, jedan uzrok je sud- bonosan za opstanak života. Reč je o nuklearnom naoružanju na- menjenom za masovno uništavanje ljudi i drugih živih bića na našoj planeti. Nuklearno oružje ili nuklearni terorizam ili *Hirošima anti- umnosti*, nikada ne smeju biti sredstvo za masovno uništavanje lju- di. Zato svi oblici upotrebe ili samo posedovanje u svrhu upotrebe za masovno uništavanje ljudi, predstavlja zločin protiv čovečnosti, bez obzira da li su u pitanju male ili velike, demokratske ili nedemo- kratske, pravne ili antipravne države. To se sve čini kada u oblasti nuklearnog naoružanja i bezbednosti postoje brojne konvencije, kao što su: Konvencija o nuklearnoj bezbednosti iz 1994. godine; Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala iz 1979. godine; Konvencija o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećama iz 1986. godine; Konvencija o pružanju pomoći u slučaju nuklearnih nesreća ili radiološke opasnosti iz 1986. godine; zajednička Konvencija o bez- bednosti rukovanja utrošenim gorivom i radioaktivnim otpacima iz 1997. godine.

Pored do sada nabrojanih uzroka koji eliminišu ili značajno ugrožavaju kulturu mira, evo još nekih aktuelnih pojava: ugroženost

prirode kao preteće ekološke katastrofe, npr. uzmimo samo deficit pi-jaće vode, zagađenost voda, enormno smanjenje obradivog zemljišta, narušenost ozonskog omotača, uništavanje šuma, jonizujuća zračenja, deponije otpada, posebno nuklearnog.

Genocid kao samouništenje, najgrublja je negacija prava na život, samo zato što je čovek pripadnik nacionalne, etičke, rasne ili verske grupe.

Terorizam organizovan (pa čak i neorganizovan) zasnovan na nasilju i uceni postaje sve više preteća agresija koja odnosi veliki broj ljudi samo zato što su često sasvim slučajno pripadnici određene društvene grupe.

Umnost i antiumnost

Polazeći od postojećeg stanja koji je ovom prilikom samo naznačen, svet je danas obesmišljen u nekim svojim vitalnim tačkama kulture mira i opstanka, što čini prvi imperativ u redosledu svih ostalih društvenih imperativa.

Uzimajući u obzir sve što je u Uvodnoj reči izneto, možemo zaključiti da je evolucija i kodifikacija ljudskih prava veličanstvena pojava savremene umnosti, ali s druge strane, brojne pojave *savremene stvarnosti* opominju svojom opasnošću da postojeća proklamovana ljudska prava budu potpuno ugrožena.

Organizovana umnost

Međutim, savremena organizovana umnost čovečanstva ima *prirodni mandat* da nas izvede iz postojećeg stanja opšte opasnosti i uvede nas u kulturu mira. Ona to *može i mora* na način ostvarenja svih onih prava i sloboda koja su proklamovana i kodifikovana na čitavom zakonodavnom prostoru organizacije Ujedinjenih nacija i drugih miroljubivih asocijacija i integracija univerzalnog, regionalnog i nacionalnog karaktera.

